

Joanna Karczevska

RODZINA VON LESLAV I JEJ DZIAŁALNOŚĆ W XIV-XV WIEKU

Do napisania niniejszego przyczynku skłonił mnie opublikowany w 1997 r. artykuł A. Pobóg-Lenartowicz o pochodzeniu opata kanoników regularnych na Piasku we Wrocławiu Konrada zwanego z Włocławka („de Leslavia”) i jego długich rządach tamże w latach 1329-1363¹. Autorkę zaintrygowało miejsce pochodzenia tego opata, zapisywane „de Leslavia” i tłumaczone przez literaturę polską i niemiecką „z Włocławka” (od niem. Leslau). Autorka powątpiewa w pochodzenie Konrada z odległego Włocławka, wyklucza także utożsamienie „Leslau” – „Leslavia” z Inowrocławiem (zwanym Jung Lesslau). Kolejne tropy wiodą do Wodzisławia Śląskiego (Loslavia – niem. Loslau) oraz do wzmianki z dzieła XVIII-wiecznego śląskiego pisarza Johana Sinapiusa, mówiącej o rodzie zwanym Lesslaw, Lessel i Lassel herbu Grabie, mieszkającym na Śląsku i w Polsce. Z hipotezami tymi autorka zrećnie się rozprawia, nie wykluczając jednak ewentualnego pochodzenia opata z Wodzisławia Śląskiego, przedstawiając także losy i karierę rodziny de Leslavia na Śląsku, zwłaszcza w księstwie oleśnickim. Wydaje się jednak, że warto byłoby skupić się bardziej na wątku podanym przez Sinapiusa i prześledzić losy rodziny umownie zwanej „de Leslavia” na terytorium Śląska, zwłaszcza w księstwie głogowskim. Ciekawe spostrzeżenia przynosi bowiem prześledzenie składu osobowego klasztoru w Żaganiu.

W latach 1422-1432 opatem w klasztorze kanoników regularnych w Żaganiu był Henryk II Leslav (zm. po 1439 r.)². Zanim objął urząd opacki, był w macierzystym klasztorze przeorem. Źródła pisały go „Leslav” lub „von Leslau”. Obserwujemy zatem podobieństwo do przydawki, jaką posługiwał się wrocławski opat Konrad w XIV w. W tym samym okresie, bo w latach 1419-1429, w nieodległej przecież kapitule głogowskiej działał kustosz Anzelm Lessnaw³. Jak pisze monografista tejże kapituły H. Gerlic, ród kustosza – pa-

¹ A. Pobóg-Lenartowicz, *Opat Konrad zwany „z Włocławka” i jego rządy w klasztorze kanoników regularnych NMP na Piasku we Wrocławiu w XIV wieku*, [w:] *Venerabiles, nobiles et honesti*, red. A. Radziwiński, A. Supruniuk, J. Wroniszewski, Toruń 1997.

² Eadem, *Kanonicy regularni na Śląsku*, Opole 1999, s. 253.

³ H. Gerlic, *Kapituła głogowska w dobie piastowskiej i jagiellońskiej (1120-1526)*, Gliwice 1993, s. 204.

nowie von Lessnaw, posiadał dobra dziedziczne we włościach Zielonej Góry. Chodzi tu przede wszystkim o wieś Łężyce (Lansitz), która przynajmniej od 1398 r. w części należała do rycerskiej rodziny von Lesslau z Jonasberg⁴. W 1422 r. bracia Fritsche i Hans von Lesslau sprzedali część Łężycy miastu Zielona Góra⁵. Właśnie z tym kręgiem rodziny von Lessnaw – Lesslav wiąże osobę opata Henryka II Lesslav i, podobnie, kustosza z Głogowa – Anzelma⁶.

Najstarszym znanym przedstawicielem rodziny von Lesslau w księstwie głogowskim był Jonas von Lesslau, występujący w 1300 r., który osiedlił się we wsi Jonasberg vel Junsberg – i był jej eponimem. Jonasberg to wieś Wysokie, rejestr głogowski z 1305 r. zawarty w *Księdze fundacyjnej biskupstwa wrocławskiego* określa ją jako „Woitscheke”⁷. W 1376 r. jako właściciel Wysokiego był wzmiankowany Erich von Lesslau⁸. W 1408 r. był on świadkiem dokumentu księżnej Katarzyny, dotyczącego sprzedaży Zawady, którą w części od miasta Zielona Góra kupili bracia Henryk i Jone Lansitz (czyli z Łężycy – więc pochodzący z rodziny von Lessnaw)⁹. Erich (Eryk) był potomkiem wzmiankowanego w 1311 r. rycerza Eryka von Lessenow, obecnego wówczas na dworze książąt głogowskich¹⁰. O tym pokrewieństwie może świadczyć sekwencja imion i przydawka posesjonatywna. Wspomniany dokument z 1408 r. określa Eryka jako „der alte Erich vom Jonsberge” – starego Eryka z Jonasberg. Równocześnie należy w tym miejscu wykluczyć jego identyfikację z innym Erykiem „von Lessen”, który świadkował obok niego w tym samym dokumencie z 1408 r. Ten ostatni wystąpił też w 1422 r., gdy wspólnie z Anzelmem von Lessnaw – zapewne bliskim krewnym, świadczył w dokumencie książąt głogowskich Henryka Starszego i Henryka Młodszego, dotyczącym sprzedaży Łężycy¹¹. Na ogół bowiem przy takich transakcjach świadków dobierano z grona rodzinnego. Eryk był tożsamy z późniejszym starostą w Sulechowie¹². Eryk stary von Lesslau wraz z bratem Fritzem dwukrotnie są

⁴ A. Foerster, *Geschichtliches von den Dorfern des Grünberger Kreises*, Grünberg 1905, s. 58.

⁵ *Codex diplomaticus Silesiae* (dalej cyt. CDS), t. XXIV, cz. 1, *Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens Die Kreise Grünberg und Freystadt*, hrsg. K. Wuttke, Breslau 1908, s. 3; A. Foerster, *op. cit.*, s. 59.

⁶ Podobnie też: G. Worbs, *Geschichte des Herzogtums Sagan*, Züllichau 1795, s. 63; M. Effner, *Geschichte der katholischen Pfarrei Grünberg in Niederschlesien von ihrer Gründung bis zu J. 1840*, Grünberg 1852, s. 32.

⁷ CDS, t. XIV, *Liber fundationis episcopatus Vratislaviensis*, hrsg. H. Margraf und J.W. Schulte, Breslau 1889, s. 145.

⁸ A. Foerster, *op. cit.*, s. 67.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ H. Gerlic, *op. cit.*, s. 204.

¹¹ CDS, t. XXVIII, *Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens. Die Kreise und Stadt Glogau*, hrsg. K. Wuttke, Breslau 1915, s. 3.

¹² *Ibidem*, s. 300.

wymienieni jako świadkowie w dokumentach Henryka, księcia żagańskiego i krośnieńskiego, wystawionych w 1382 r. i 1385 r.¹³ Z dokumentu z 1385 r. wiadomo, że Eryk posiadał także Grzmiącą koło Krosna („Ericus de Lessonow her in Grim”)¹⁴. Jego brat Fritz był natomiast rajcą w Krośnie¹⁵.

W 1416 r. przedstawiciele tej rodziny – Borzcho Grabia i jego syn Mikołaj – świadczili z herbu Lesnow w wywodzie szlachectwa wielkopolskiego szlachcica Janusza Raciborowskiego¹⁶. Herb Lesnow, którego nazwa brzmi tak samo jak miano interesującej nas rodziny, to herb w Polsce zwany Grabie, z zawołaniem Grabia lub Grabie¹⁷. Zawołanie to jest więc identyczne z przydomkiem świadka Borzcho Grabia. Imię Borzcho lub w formie Bores, Borsso było typowe dla rodu Grabiów. Powtarzało się np. w rodzinie Hrabišićów – panów na Rýzmburku w Czechach, pieczętujących się Grabiami¹⁸.

W I poł. XV w. z rodziny von Lesslau znamy jeszcze Mikołaja Lesslav von Jonsberg („Lesslau von Jonsbirge”)¹⁹. To właśnie on w 1428 r. sprzedał wieś Wittgenau (Witchenaw), czyli dzisiejsze Wilkanowo, kanonikom regularnym z Żagania na ręce opata Henryka Lesslav. Wieś ta należała bezpośrednio do zielonogórskiej prepozytury kanoników regularnych.

Przedstawiciele interesującej nas rodziny zrobili karierę na dworze książąt Głogowa, Kożuchowa i Zielonej Góry. W ich otoczeniu widzimy Zygmunta, który był marszałkiem na dworze książąt głogowskich, świadkował na dokumencie książąt z 1421 r., w którym został zapisany jako „Sigismund Lessnovus”²⁰. Wspomniany już kustosz kapituły głogowskiej Anzelm był pisarzem i kanclerzem na dworze głogowskim²¹. Znamy także Marka, również pisarza i kanclerza na dworze książęcym. Marek wybrał stan duchowny – w latach 1436-1447 był kustoszem w głogowskiej kapitule i objął tę godność po Anzelmie, byli więc zapewne bliskimi krewnymi²². Ze źródeł z I poł. XV w. znamy wymienionego już wyżej Ericha, określonego jako „hauptmann” (starosta) w Sulechowie²³. W XV w. jednym z braci w konwencji żagańskiej był niejaki Mikołaj Lessnow, najpewniej jeszcze jeden reprezentant intere-

¹³ *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski* (dalej cyt. KDW), t. III, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1881, nr 1801, 1837.

¹⁴ KDW, t. III, nr 1837.

¹⁵ *Ibidem*, nr 1801, 1806.

¹⁶ S. Koziarowski, *Obce rycerstwo w Wielkopolsce w XIII-XVI wieku*, Poznań 1929, s. 63.

¹⁷ J. Szymański, *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*, Warszawa 1993, s. 128.

¹⁸ T. Velímský, *Hrabišiči páni z Rýzmburka*, Praha 2002, *passim*.

¹⁹ A. Foerster, *op. cit.*, s. 67.

²⁰ CDS, t. XXVIII, s. 3; zob. też wg indeksu s. 300.

²¹ *Ibidem*.

²² H. Gerlic, *op. cit.*, s. 262.

²³ *Ibidem*; CDS, t. XXVIII, s. 3.

sującej nas rodziny²⁴. Z kolei w 1480 r. jako pleban w Świebodzinie był wymieniony Stefan von Lessnow (Lesznau)²⁵.

Warto też zauważyć, że Henryk Leslav, gdy już przestał pełnić funkcję opata żagańskiego, uciekając przed swym wrogiem księciem Janem I, schronił się w Zielonej Górze i mieszkał tam do śmierci²⁶. Zapewne nie tylko ze względu na tamtejszą prepozyturę kanoników regularnych, ale i na bliskość krewniaków.

Miejscowość, z której ta rodzina się pisała, a która spowodowała różne kontrowersje w literaturze – to Leśniów położony na północny zachód od Zielonej Góry²⁷. Przed II wojną wieś ta nosiła nazwę Lessen²⁸. Natomiast średniowieczne źródła podają nazwę tej wsi w następującym brzmieniu: „villa Lesnow” – w 1305 r. tak ją zapisano w *Księdze fundacyjnej biskupstwa wrocławskiego*²⁹; oraz „Lessenaw” – w 1399 r.³⁰ *Księga fundacyjna* określa Leśniów jako „ville Szenconis”. Właściciel nosił więc wyraźnie słowiańskie imię. Za identyfikacją Leśniowa jako siedziby interesującego nas rodu opowiedział się także J. Pilnáček, który wskazał, że rodzina ta przeszła także na Śląsk Cieszyński; autor ten opisał również pieczęć Ericha z Leśniowa z 1433 r., przedstawiającą herb Grabcie³¹.

Za podaną identyfikacją miejscowości przemawia też brzmienie przydawki posesjonatycznej używanej przez XV-wiecznych reprezentantów interesującej nas rodziny von Leslav – von Lesnaw, czy w wersji zlatynizowanej Lessnovus. Tak byli zapisani m.in. Marek kanclerz Henryka IX, księcia głogowskiego, Zygmunt – jego marszałek oraz Eryk (Erich) – ochmistrz³². Pisownia średniowiecznych źródeł jest bardzo niekonsekwentna – w innych dokumentach wymieniane wyżej osoby były pisane von Lessnaw lub von Lesslaw. Jednak w tym wypadku takie rozbieżności jedynie popierają przypuszczenia, że siedzibą interesującej nas rodziny Lesslav – Lesnaw był faktycznie Leśniów Wielki w pobliżu Zielonej Góry. Warto też wspomnieć, że istniał też Leśniów Mały, zwany w 1305 r. „ville comitis Henrici”³³. Do włości tej rodziny należały w XIV-XV w., oprócz Leśniowa, także Wysokie, Łęży-

²⁴ A. Świerk, *Średniowieczna biblioteka klasztoru kanoników regularnych św. Augustyna w Żaganiu*, Wrocław 1965, s. 62.

²⁵ G. von Zerndt, *Geschichte von Stadt und Kreis Schwiebus*, t. I, Schwiebus 1909, s. 113.

²⁶ A. Pobóg-Lenartowicz, *Kanonicy regularni...*, s. 70.

²⁷ Taką też opinię wyraził S. Kozierowski, *op. cit.*, s. 63.

²⁸ H. Neuling, *Schlesiens Kirchorte und ihre kirchlichen Stiftungen bis zum Ausgange des Mittelalters*, Breslau 1902, s. 166.

²⁹ CDS, t. XIV, s. 57.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ J. Pilnáček, *Rody starého Šlezska*, Brno 1991, s. 60-61.

³² CDS, t. XXIV, s. 4.

³³ *Ibidem*, t. XIV, s. 146.

ce, część Zawady i Wilkanowo – wsie położone w niewielkiej odległości od siebie.

Przedstawiciele rodziny von Leslav zrobili w XIV-XV w. kariery świeckie i duchowne na dworze książąt głogowskich i w instytucjach duchownych w księstwie głogowskim. Równocześnie widać na przykładzie tej rodziny, że zaplecze personalne kanoników z Żagania, jak i zresztą skład kapituły w Głogowie były w przeważającej mierze lokalne³⁴. Członkowie kapituły czy zakonu rekrutowali się głównie spośród różnych stanów Śląska i Łużyc. Było to zjawisko naturalne. Wystarczy prześledzić np. skład kapituł katedralnych czy zakonów w Polsce, by zauważyć tę charakterystyczną regionalność pochodzenia³⁵. Przemawia za tym używane w genealogii kryterium bliskości terytorialnej. Trzeba też wziąć pod uwagę pozycję konkretnej rodziny na danym terenie. W takim kontekście wydaje się również, że przywołaną na początku osobę Konrada de Leslavia, której miejsce pochodzenia wzbudzało w literaturze pewne kontrowersje, można zidentyfikować jako przedstawiciela rodziny Lesslau – Lesslav z okolic Zielonej Góry. Raczej nie ma takich wątpliwości w wypadku opata żagańskiego Henryka Leslava, który pełnił swą godność w czasie, gdy kilku reprezentantów rodziny von Lesslau zrobiło kariery urzędnicze na dworze książąt głogowskich. Pełnienie urzędów, kariera, posiadanie majątków na obszarze księstwa głogowskiego jednoznacznie wskazują, że była to rodzina wywodząca się z tego terenu.

THE FAMILY VON LESLAV IN XIV-XV C.

Summary

The paper presents the genealogy, origins, history and estates of the knightly family von Leslav. Their main estates were located around Zielona Góra and the family seat was Leśniów Wielki. Over the period of XIV-XV, members of the family von Leslav made secular and clerical careers in the court of Duke of Głogów and in religious establishments on the territory of the duchy of Głogów. They acquired high social status and played an important role in their communities, serving the local Piast dynasty.

³⁴ H. Gerlic, *op. cit.*, s. 102.

³⁵ Np.: A. Radziwiński, *Duchowieństwo kapituł katedralnych w Polsce XIV i XV wieku na tle porównawczym. Studium nad rekrutacją i drogami awansu*, Toruń 1995.

DIE FAMILIE VON LESLAV UND IHRE TÄTIGKEIT IM 14. UND 15. JAHRHUNDERT

Zusammenfassung

Der Artikel beinhaltet die Genealogie, Abstammung, Tätigkeit und ritterliches Gut der Familie von Leslav. Das Landgut dieser Familie lag hauptsächlich um Zielona Góra, aber ihr Hauptsitz war Leśniów Wielki. Die Vertreter der Familie Leslav machten ihre weltliche und geistliche Karriere auf dem Hof der Glogauer Fürsten und in den geistlichen Einrichtungen innerhalb des Fürstentums Glogau. Indem sie der örtlichen Piasten-Linie dienten, erreichten sie ihren Status und ihre angesehene Position in dem lokalen Milieu.

(Übersetzt von K. Trychoń-Cieślak)